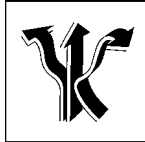

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**
з дисципліни
“КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО”
(для бакалаврів, спеціалістів)

МАУП

Київ 2008

Підготовлено професором кафедри комерційного та трудового права
Нескородженою Л. Л.

Затверджено на засіданні кафедри комерційного та трудового права
(протокол № 2 від 07.09.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Нескороджена Л. Л. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Корпоративне право” (для бакалаврів, спеціалістів). — К.: МАУП, 2008. — 46 с.

Методична розробка містить пояснювальну записку, тематичний план, теми самостійної роботи студентів, методичні вказівки до написання самостійної роботи студентів, питання для самоконтролю, практичні завдання, тести, список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Корпоративне право — це самостійна галузь права, яка регулює всі відносини, що складаються у сфері корпоративних відносин.

В процесі вивчення курсу студенти повинні оволодіти правилами самостійної роботи з цивільними та господарськими нормативно-правовими актами, навиками практичної роботи, засвоїти зміст цивільно-правових та господарсько-правових інститутів створення та діяльності юридичних осіб, об'єктивні закономірності їх розвитку, суть цивільно-правових категорій, навчитися розуміти зміст норм корпоративного права, тлумачити їх та застосовувати до конкретних життєвих ситуацій, набути досвіду науково-дослідної роботи в галузі корпоративного права.

Самостійна робота студентів (СРС) є складовою навчального процесу, важливим чинником, який формує вміння навчатися, сприяє активізації засвоєння студентами знань та їх реалізації в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Мета СРС — сприяти засвоєнню в повному обсязі навчальної програми та формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність. СРС забезпечує підготовку студентів до поточних аудиторних занять.

Завдання СРС — засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація здобутих знань, їх застосування при виконанні практичних завдань та творчих робіт, а також виявлення прогалин у системі знань із предмета.

Зміст СРС з дисципліни “Корпоративне право” визначається навчальною програмою, а також різними методичними матеріалами.

Основними формами СРС є:

- 1) опрацювання лекційного матеріалу та літературних джерел з теми;
- 2) вивчення навчального матеріалу з підручників, навчальних посібників, робота з нормативно-правовими джерелами, опрацювання матеріалу за першоджерелами, науковою і спеціальною літературою;
- 3) підготовка до практичних занять;
- 4) розв'язання ситуаційних завдань;
- 5) підготовка до різних форм поточного контролю;
- 6) написання реферату за заданою проблематикою;
- 7) підготовка до контрольної роботи.

Важливим засобом у засвоєнні знань є написання **рефератів**. Реферати пишуться з основних та найбільш актуальних тем дисципліни. В них на основі аналізу та узагальнення наукового матеріалу порівнюються різні погляди науковців на певну проблему і визначається власна позиція студента з викладом відповідних аргументів.

Реферат має бути належним чином оформлено. На титульному аркуші зазначаються назви вузу, кафедри, теми реферату, прізвище та ініціали виконавця, також вчений ступінь, звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місце та рік написання реферату.

Для написання реферату студент повинен скласти план, який розкриває зміст обраної теми. План реферату, як правило, включає введення, в якому коротко обґрунтовується актуальність обраної теми, основні питання, що розкривають зміст теми реферату і закінчення, де формулюються висновки, оцінки, пропозиції.

Викладення матеріалу повинно бути стислим, точним, послідовним, самостійним. Плагіат наукових праць з обраної теми не допускається. Робота повинна завершуватись висновком. Механічно переписані роботи оцінюються на незадовільно і повертаються студентові для повторного виконання. В кінці реферату обов'язково наводиться список використаних джерел.

При написанні реферату слід робити зноски з зазначенням прізвища та ініціалів автора або авторів, назви книги або статті, місця і року видання, сторінки, з якої наведена цитата.

Обсяг реферату – 10–15 сторінок рукописного тексту або 6–8 сторінок машинописного чи комп'ютерного виконання на папері формату А4.

Критерії оцінювання рефератів:

оцінка “відмінно” виставляється студентові, який показує послідовне, глибоке і змістовне розуміння й знання сутності заданої теми, вільно оперує поняттями і термінологією;

оцінка “добре” виставляється студентові, який грамотно розкриває сутність теми, добре володіє термінами дисципліни, але допускає несуттєві помилки, неповністю розкриває зміст обраної теми;

оцінка “задовільно” виставляється студентові, який поверхово і не в повному обсязі викладає суть заданої теми, допускає багато помилок при викладенні матеріалу;

оцінка “незадовільно” виставляється студентові, який не знає суті поставлених запитань, допускає грубі помилки, не орієнтується в сутності матеріалів, не розкриває змісту аналітичних питань.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	Лекції	Семінарські та практичні	Само-стійна робота	Форма контролю
1	2	3	4	5	6
	Змістовий модуль I. Корпоративне право: поняття, предмет і метод				
1	Корпоративне право: поняття, предмет і метод	2	1	3	У, Т, Р
2	Корпоративні підприємства	2	1	6	У, Т, СР, Р
3	Корпоративні норми	2	1	2	У, СР, Р
4	Джерела корпоративного права	2	1	2	У, СР, Р
5	Корпоративні права громадян та юридичних осіб	2	1	6	У, Т, СР, Р
6	Корпоративні права держави	2	1	4	У, Т, СР, Р
	Модульний контроль		1		КР
	Змістовий модуль II. Управління корпоративною організацією				
7	Управління корпоративною організацією	2	2	6	У, Т, СР, Р
8	Державно-правове регулювання корпоративної діяльності	2	1	4	У, Т, Р
9	Договірна робота в корпоративній організації	2	1	4	У, Р
10	Претензійно-позовна робота в корпоративній організації	2	1	4	У, Р, Т
11	Відповідальність за порушення норм корпоративного права	2	1	4	У, СР, Р
	Модульний контроль		1		КР
	Разом годин:	22	14	45	залік

Форми контролю:

Усне опитування — У
Контрольні роботи — КР
Перевірка завдань для самостійної
роботи — СР
Обговорення рефератів — Р
Тестові завдання — Т

ЗМІСТ
дисципліни
“КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО”

Змістовий модуль I. Корпоративне право: поняття, предмет і метод

Тема 1. Корпоративне право: поняття, предмет і метод

Питання для самоконтролю

1. Що становить предмет корпоративного права України?
2. У чому полягає зв'язок корпоративного права з іншими галузями права?
3. Розкрийте основні завдання курсу “Корпоративне право України”.
4. Чим відрізняються внутрішні корпоративні відносини від зовнішніх?
5. Чим відрізняється корпоративне право в суб'єктивному значенні від корпоративного права в об'єктивному значенні?

Підготуйте реферати на тему:

1. Поняття корпоративного права.
2. Корпоративне право в суб'єктивному та об'єктивному значенні.
3. Тенденції розвитку корпоративного права за кордоном і в Україні.
4. Співвідношення корпоративного і акціонерного права, господарського права, цивільного права.
5. Корпоративні правовідносини, як предмет корпоративного права.

Ситуаційні завдання

1. Які з зазначених суспільних відносин регулюються нормами корпоративного права і відповідно складають його предмет:

- 1) відносини між акціонерним комерційним банком та громадянином, який відкрив рахунок в банку;
- 2) відносини між підприємством та його працівником, що виникли в зв'язку з завданням шкоди здоров'ю працівника внаслідок недотримання працівником правил технічної безпеки;
- 3) відносини між господарськими товариствами щодо укладення договору перевезення працівників одного з товариств до Чорного моря;
- 4) відносини між Чуяном — працівником акціонерного товариства, який володіє акціями цього товариства, та акціонерним товариством щодо звільнення Чуяна з роботи та вихід його з товариства;
- 5) відносини щодо відчуження частки в товаристві з обмеженою відповідальністю;
- 6) відносини між Петренком та Савченком щодо створення товариства з обмеженою відповідальністю;
- 7) відносини між місцевою адміністрацією Ради народних депутатів і громадянином в зв'язку з видачею громадянину ордера на квартиру;
- 8) відносини між судом та господарським товариством щодо винесення постанови про порушення провадження в справі про банкрутство товариства;
- 9) відносини між комерційним банком та господарським товариством щодо здійснення безготівкових розрахунків;
- 10) відносини між торгівельним підприємством та громадянином, який придбав товари у кредит.

Питання:

Чи є серед зазначених відносин ті, які регулюються і нормами корпоративного права, і нормами інших галузей права? Якщо так, то якими саме? Відповідь обґрунтуйте.

2. На семінарському занятті студенти стверджували:
 - термін “корпорація” використовується для позначення будь-якої юридичної особи;
 - учасниками корпоративних правовідносин є конкретно визначені особи: кредитор — особа, якій належить право вимоги, і боржник — особа, яка несе обов'язок, відповідний праву вимоги кредитора;

- об'єктами корпоративних правовідносин можуть бути як дії по передачі майна, виконанню робіт тощо (або утримання від здійснення дій), так і дії щодо відчуження чи придбання акцій, часток;
- здійснення суб'єктивного права особи у корпоративних правовідносинах можливе тільки у разі наявності у неї корпоративних прав;
- суб'єктами корпоративних правовідносин не можуть бути іноземні громадяни, філії, представництва та недієздатні особи;
- термін “корпоративне право” в суб'єктивному значенні означає сукупність норм, які регулюють діяльність господарських товариств.

Питання:

Які із зазначених тверджень є правильними? Обґрунтуйте свої відповіді.

3. На семінарському занятті студенти стверджували, що корпоративні права та обов'язки можуть виникати безпосередньо з актів корпоративного законодавства. У випадках, встановлених актами корпоративного законодавства, корпоративні права та обов'язки виникають безпосередньо з актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування. В деяких випадках корпоративні права та обов'язки можуть виникати з рішення суду та з настанням або ненастанням певної події.

Питання:

1. Які підстави для виникнення корпоративних прав та обов'язків?
2. Які нормативні акти регулюють питання виникнення корпоративних прав та обов'язків?
3. Чи правильні твердження студентів?

Обґрунтуйте свої відповіді.

4. Громадянин Петров вирішив здійснювати торгівельну підприємницьку діяльність. Він звернувся до свого друга і запропонував створити відкрите акціонерне товариство. Друг підтримав ідею щодо торгівлі, однак запропонував створити просте товариство.

Питання:

1. Дайте визначення корпоративних правовідносин. Які види корпоративних правовідносин існують?

2. Чи виникають корпоративні відносини, якщо створюється просте товариство?
3. Чи виникнуть корпоративні правовідносини за такої ситуації?

Тестові завдання

1. Непідприємницькими товариствами є товариства:

- а) які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками;
- б) які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками.

2. Терміни “юридична особа” та “корпорація” означають:

- а) це одне і те саме;
- б) юридична особа — це один із видів корпорації;
- в) корпорація — це один із видів юридичної особи.

3. Корпоративне право як право об’єктивне — це:

- а) система норм, що регулюють визначену групу суспільних відносин;
- б) конкретна правомочність, приналежна тому чи іншому учаснику правовідносин.

4. Корпорації в Росії вперше з’явилися:

- а) у зв’язку з виданням Петром I указу, що наказує купцям вести торгівлю компаніями, “як торгують в інших державах торгові люди”;
- б) у Маніфесті Олександра I від 1 січня 1807 р., яким купецькому стану дарувались привілеї, вперше згадувалися визначені форми товариств: повні товариства, товариства на вірі й товариства “по ділянках”;
- в) 6 грудня 1836 р. Державною радою приймається Положення про акціонерні компанії, що досить докладно регулює різні аспекти їхнього створення і діяльності.

5. Предметом корпоративного права є суспільні відносини:

- а) що складаються у зв’язку із захистом своїх порушених прав і законних інтересів;
- б) що складаються у зв’язку з реалізацією особи права на власність;
- в) що складаються у зв’язку з утворенням, діяльністю і ліквідацією господарчих товариств, тобто корпоративні правовідносини.

6. Корпоративне право — це:

- а) система норм, що регулює відносини, що складаються у зв’язку

- з утворенням, діяльністю і ліквідацією юридичних осіб;
- б) сукупність правових норм, що регулюють на засадах диспозитивності, юридичної рівності та ініціативи сторін, відносини між приватними особами (тобто між особами, які не є фігурантами держави) з метою задоволення матеріальних і духовних потреб громадян та захисту їхніх інтересів;
 - в) таке цивільне правовідношення, в силу якого одна особа (кредитор) має право вимагати від іншої особи (боржника) здійснення певних дій або утримання від здійснення певної дії, а боржник зобов'язаний цю вимогу виконати.
- 7. На території СРСП корпорації:**
- а) не існували;
 - б) існували в необмеженій кількості;
 - в) існували, однак їх було дуже мало.
- 8. Внутрішні корпоративні відносини – це:**
- а) майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності;
 - б) відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю;
 - в) відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами, відносини суб'єкта господарювання з його працівниками.
- 9. Мета науки корпоративного права:**
- а) регулювання суспільних відносин, відносин, що складаються у зв'язку з утворенням, діяльністю і ліквідацією юридичних осіб;
 - б) виявлення прогалин та недоліків регулювання корпоративних відносин;
 - в) прийняття нормативних актів щодо регулювання корпоративних відносин.
- 10. Захист прав і законних інтересів суб'єктів корпоративних правовідносин забезпечує:**
- а) держава;
 - б) самостійно;
 - в) суд.

Література [1; 27; 28]

Тема 2. Корпоративні підприємства

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте акціонерне товариство.
2. Охарактеризуйте товариство з обмеженою відповідальністю.
3. Охарактеризуйте товариство з додатковою відповідальністю.
4. Охарактеризуйте повне товариство.
5. Охарактеризуйте командитне товариство.
6. Які відмінності товариства з обмеженою відповідальністю та закритого акціонерного товариства.
7. Охарактеризуйте державні та комунальні підприємства.
8. Яким чином закріплюється за державним і комунальним підприємствами майно, що передається їм для здійснення господарської діяльності?

Підготуйте реферати на тему:

1. Поняття та система корпоративних підприємств за чинним законодавством України.
2. Поняття та система господарських товариств України.
3. Акціонерне товариство: поняття, види та загальна характеристика.
4. Товариство з обмеженою відповідальністю: поняття та загальна характеристика.
5. Відмінність товариства з обмеженою відповідальністю від закритого акціонерного товариства.
6. Товариство з додатковою відповідальністю: поняття та загальна характеристика.
7. Повне товариство: поняття та загальна характеристика.
8. Командитне товариство: поняття та загальна характеристика.
9. Загальна характеристика кооперативів.
10. Поняття та види об'єднань підприємств.

Ситуаційні завдання

1. Четверо громадян України віком від 16 до 25 років вирішили створити підприємницьку організацію для спільного здійснення ремонтно-будівельних робіт у приватному житловому фонді за безпосередньої трудової участі кожного з них. Один із цих громадян пообіцяв внести 100 грн, інший — надати свою невеличку майстерню площею 10 кв. м для облаштування офісу; решта не могла запропонувати нічого, крім своєї праці. Відтак постало питання про вибір організаційно-правової форми підприємницької організації, яка відповідала б таким ознакам:

- відсутність законодавчих вимог до мінімального розміру статутного фонду;
- участь усіх учасників організації у веденні справ останньої, але за наявності виконавчого органу (директора), який міг би контролюватися вибраним учасниками ревизором;
- демократичний принцип вирішення основних питань діяльності організації: кожен учасник має лише один голос незалежно від його майнової участі в організації;
- розподіл чистого прибутку організації насамперед залежить від трудової участі, а потім — майнової;
- обмежений характер майнової відповідальності учасників організації у разі недостатності (відсутності) в останньої необхідного для покриття заборгованості майна (коштів).

Питання:

1. Яку організаційно-правову форму підприємницької організації Ви можете порекомендувати?
2. Які види юридичних осіб знаєте?
3. Чим відрізняється “корпорація” від “юридичної особи”?

Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Троє громадян вирішили створити господарське товариство, яке характеризувалося б:

- можливістю залучення коштів інших осіб (не засновників) з метою створення значного за розмірами капіталу;
- незначним ризиком для учасників товариства у разі негараздів в його діяльності;
- обмеженим рухом учасників;
- незначним рівнем публічності діяльності товариства;
- можливістю формування виконавчого органу не лише з учасників товариства, а й з найманих працівників.

Питання:

Якому виду господарських товариств відповідають ці ознаки?

Тестові завдання

1. *Господарському товариству притаманні такі ознаки: має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості; несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства; акції розподіляються між засновниками і не можуть розповсюджуватися*

шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі; установчими документами є статут:

- а) відкрите акціонерне товариство;
- б) закрите акціонерне товариство;
- в) товариство з обмеженою відповідальністю;
- г) командитне товариство.

2. Для господарської організації притаманні такі риси: засновники – не менше трьох фізичних осіб, які досягли 16-річного віку; корпоративна система управління (наявність органів: загальні збори, правління, ревізійна комісія (ревізор); відсутність вимог до мінімального розміру майна організації; розподіл прибутку між учасниками залежно від трудової і майнової участі в господарській діяльності організації; обов'язкова трудова участь учасників у виробничо-господарській діяльності:

- а) акціонерне товариство;
- б) товариство з обмеженою відповідальністю;
- в) повне товариство;
- г) виробничий кооператив.

3. Мінімальний розмір статутного фонду акціонерного товариства:

- а) 1500 мінімальних заробітних плат;
- б) 1250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- в) 625 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- г) 1250 мінімальних заробітних плат;
- д) 625 мінімальних заробітних плат.

4. Господарському товариству притаманні такі ознаки: добровільність створення; здійснення управління безпосередньо учасниками; наявність установчого договору як єдиного установчого документа; відсутність законодавчих вимог до мінімального розміру основного (статутного) капіталу організації; наявність двох категорій учасників – повних учасників і вкладників:

- а) виробничий кооператив;
- б) товариство з обмеженою відповідальністю;
- в) товариство з додатковою відповідальністю;
- г) командитне товариство;
- д) повне товариство.

- 5. Обмеження, передбачені законодавством щодо акцій закритої акціонерної товариства:**
- а) не можна додатково випускати акції;
 - б) не можна розповсюджувати акції через підписку, купувати та продавати на біржі;
 - в) ніяких обмежень.
- 6. Не мають статусу юридичної особи:**
- а) акціонерне товариство;
 - б) державне підприємство;
 - в) філія;
 - г) промислово-фінансова група;
 - д) виробничий кооператив;
 - е) представництво.
- 7. Мінімальний розмір статутного фонду в 100 мінімальних зарплат встановлено для господарських товариств:**
- а) акціонерної товариства;
 - б) товариства з обмеженою відповідальністю;
 - в) повного товариства;
 - г) товариства з додатковою відповідальністю;
 - д) командитного товариства.
- 8. Статутний фонд товариства формується за рахунок:**
- а) вкладів;
 - б) часток.
- 9. Особа має право створити господарське товариство з:**
- а) 16 років;
 - б) 18 років;
 - в) 20 років.
- 10. Іноземні громадяни, які мають корпоративні права на території України, користуються:**
- а) правами та законодавством своєї країни для володіння корпоративними правами;
 - б) правами своєї країни, а законодавством України щодо реалізації своїх корпоративних прав підприємницької діяльності;
 - в) такими ж правами і несуть такі ж обов'язки, що і громадяни України.

Література [1; 3; 15; 18; 21; 26; 35; 38; 39]

Тема 3. Корпоративні норми

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення корпоративних норм. Види корпоративних норм.
2. Чим відрізняються несоціальні корпоративні норми від соціальних корпоративних норм?
3. Які загальні та особливі ознаки корпоративних норм Ви можете назвати?
4. Співвідношення корпоративних норм із законодавчими актами.
5. Розкрийте принципи створення корпоративних норм.

Підготуйте реферати на тему:

1. Поняття корпоративних норм та їх види.
2. Несоціальні та соціальні корпоративні норми.
3. Загальні ознаки корпоративних норм.
4. Принципи створення корпоративних норм.
5. Співвідношення корпоративних норм з нормами централізованими та договірними.

Література [25–27; 33]

Тема 4. Джерела корпоративного права

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття, ознаки та недоліки джерел корпоративного права.
2. Відмінність корпоративних ділових звичаїв від корпоративних прецедентів.
3. Розкрийте доцільність існування корпоративного прецеденту.
4. Розкрийте особливості змісту та форми корпоративних нормативних актів.

Підготуйте реферати на тему:

1. Загальна характеристика джерел корпоративного права.
2. Корпоративний звичай як форма корпоративного права.
3. Корпоративні прецеденти.
4. Корпоративний нормативний акт як основне джерело корпоративного права.
5. Ознаки та види корпоративних нормативних актів і вимоги, що висуваються до них.

6. Особливості змісту та форми корпоративних нормативних актів.
7. Систематизація корпоративних нормативних актів.

Література [27–29]

Тема 5. Корпоративні права громадян та юридичних осіб

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення корпоративних прав у суб'єктивному значенні.
2. Розкрийте ознаки корпоративного права у суб'єктивному значенні.
3. Розкрийте підстави виникнення корпоративних прав. Чи є відмінності в корпоративних правах у різних господарських товариствах?
4. Вихід та виключення учасника з товариства: поняття, загальна характеристика.
5. За допомогою яких способів можна відступити частку в статутному капіталі господарського товариства?
6. Звернення, стягнення на частку в статутному капіталі господарського товариства.
7. Чи вважається володіння корпоративними правами підприємництвом?

Підготуйте реферати на тему:

1. Поняття корпоративного права в суб'єктивному значенні.
2. Відмінність корпоративних прав громадян від корпоративних прав юридичних осіб.
3. Ознаки корпоративних прав.
4. Право на управління юридичною особою.
5. Підстави виникнення та припинення корпоративних прав.
6. Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку з виходом учасника з товариства.
7. Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку з відступленням частки.
8. Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку з виключенням учасника з товариства.
9. Припинення корпоративних правовідносин у зв'язку із смертю (ліквідацією) учасника.

10. Припинення корпоративних правовідносин на вимогу кредиторів учасника у разі недостатності його майна для виконання власних зобов'язань.

Ситуаційні завдання

1. У 1992 р. було створено і зареєстровано товариство з обмеженою відповідальністю. Учасниками виступали 3 особи, які мали однакові частки у сформованому статутному фонді. На день реєстрації товариства кожен з учасників вніс до статутного фонду по 30 % своєї частки, що відповідало Закону України “Про господарські товариства”. У подальшому учасники решту своїх вкладів не вносили, і статутний фонд товариства не змінювався. Через 5 років 2 учасники вирішили вийти з товариства, написавши відповідні заяви, які були у встановленому порядку нотаріально засвідчені. У заявах зазначалося, що учасники на майно товариства не претендують, а від своєї частки в статутному фонді відмовляються. Водночас 2 сторонні особи виявили бажання ввійти як учасники у товариство. Рішення про вихід зі складу учасників і вступ до нього нових осіб було прийнято на зборах учасників товариства зі складанням відповідного протоколу.

На початку 2002 р. учасники, які вийшли з товариства, звернулися до суду із позовом до товариства та його директора (учасника, який залишився) про виділення майна товариства. Відповідач позов не визнав, посилаючись на те, що свого часу позивачі від своїх часток в майні та інших майнових претензій до товариства відмовилися, що і було оформлено належним чином.

Питання:

Чи є підстави для розгляду спору в господарському суді?

2. Один із учасників товариства з обмеженою відповідальністю виїхав за кордон на постійне місце проживання. Решта учасників вирішила виключити його зі складу ТОВ та ввести іншу особу. Прийнявши відповідне рішення і склавши протокол, вони звернулися до держадміністрації із проханням зареєструвати зміни до установчих документів, але їм було відмовлено із посиланням на те, що вивести учасника можна лише за його згоди.

Питання:

1. Чи правомірна відмова держадміністрації?
2. Яким чином можна довести, що учасник систематично не виконує обов'язки, покладені на нього товариством?

3. Що робити з часткою в статутному фонді учасника, який виїхав за кордон?

3. Громадянин Васильников, перебуваючи у складі учасників повного товариства, що займалося виготовленням металопластикових вікон, вирішив заснувати власне підприємство. Не виходячи з товариства, він заснував приватне підприємство, основним видом діяльності якого було виробництво жалюзі та віконних склопакетів. На неодноразові вимоги товариства припинити випуск ідентичної продукції він не реагував. Товариство звернулося до суду із позовом до Васильникова про відшкодування збитків у вигляді упущеної вигоди.

Питання:

1. Яким законодавчим актом передбачено заборону учасникам повного товариства конкурувати з повним товариством? Що розуміється під терміном “конкуренція” у цьому разі?
2. Чи підпадає під ознаки конкуренції діяльність приватного підприємства?
3. До якого суду звернулося товариство? Яке рішення він має прийняти?
4. Троє громадян стали учасниками командитного товариства “Квочка” та взяли в оренду інкубатор і продавали курей. Під час роботи товариства виникли такі запитання:
 1. Громадянин З. бажає передати право на половину своєї частки в майні дружині і цікавиться: чи набуває вона в такому разі права та обов’язки, які належали йому як члену товариства?
 2. Товариство взяло за договором з банком кредит, але розрахуватись у визначений строк не змогло. Банк пред’явив позов до учасника товариства Б. з вимогою про звернення стягнення на майно, що належить йому на праві приватної власності. Громадянин Б. не погодився з вимогами банку і просить суд відмовити у позові.

Питання:

1. Як повинні бути вирішені дані питання?
2. Чи змінилося б рішення у випадку, коли б указані громадяни об’єдналися для спільної діяльності і при цьому не створили організацію з правами юридичної особи?

5. У ТОВ “Світанок” помер один з учасників. Двоє його спадкоємців (син Іван і дочка Ірина) вирішили стати учасниками ТОВ. Однак

учасники ТОВ не дали згоду на те, щоб Іван став учасником товариства. Крім того, вони відмовились виплачувати йому частку, аргументуючи це тим, що його сестра стане учасником товариства і він повинен вимагати з неї свою частину спадкового майна у статутному капіталі товариства. Іван подав позов до суду.

Питання:

1. Який порядок спадкування часток в товаристві з обмеженою відповідальністю?
2. Чи відрізняється порядок спадкування акцій від порядку спадкування часток?
3. Який буде наслідок відмови учасників від надання згоди на вступ спадкоємців як учасників?
4. Чи буде задоволений позов Івана? Чи матиме значення те, що його сестрі згоду на участь в товаристві надали?

Тестові завдання

1. **Власник корпоративних прав має право на отримання дивідендів з:**
 - а) прибутку;
 - б) доходу від діяльності юридичної особи.
2. **Дивіденди сплачуються:**
 - а) у твердій фіксованій сумі;
 - б) пропорційно частці кожного з учасників.
3. **Виключення учасника з товариства здійснюється:**
 - а) за рішенням самого учасника;
 - б) за рішенням суду;
 - в) за рішенням вищого органу — зборів учасників товариства.
4. **Учасник товариства з обмеженою відповідальністю може реалізувати своє право на вихід із товариства:**
 - а) у будь-який час;
 - б) після здачі звіту про діяльність товариства;
 - в) через три місяці після попередження товариства про свій вихід.
5. **Розрахунок з учасником у разі його виходу з товариства проводиться після затвердження звіту за рік, в якому він вийшов з товариства, і в строк:**
 - а) одразу після прийняття рішення загальними зборами учасників;
 - б) до 6 місяців з дня виходу;
 - в) до 12 місяців з дня виходу.

6. Можна (ні) виключити з акціонерного товариства його учасника, який не повністю сплатив акції:

- а) ні за яких обставин;
- б) у разі припинення трудових відносин з акціонерним товариством;
- в) у разі розголошення акціонером конфіденційної інформації чи комерційної таємниці товариства, що стала йому відома при виконанні обов'язків посадової особи органів товариства;
- г) у разі несвоєчасної оплати акцій відразу після закінчення строку їх повної оплати;
- д) у разі не оплати акцій після завершення пільгового строку (трьох місяців після закінчення строку повної оплати), протягом якого учасник має погасити заборгованість по оплаті акцій і сплатити десять відсотків річних.

7. Окремого акціонера (акціонерів) можна позбавити права на отримання дивідендів при прийнятті загальними зборами рішення про виплату акціонерам товариства дивідендів:

- а) у разі порушення ним як акціонером — працівником товариства трудової дисципліни;
- б) у разі завдання майнової шкоди товариству;
- в) ні в якому разі;
- г) на підставі рішення загальних зборів товариства;
- д) у разі розголошення акціонером конфіденційної інформації чи комерційної таємниці товариства, що стала йому відома при виконанні обов'язків посадової особи органів товариства.

8. Виключити з акціонерного товариства акціонера (власника акції) можливо:

- а) ні за яких обставин;
- б) у разі припинення трудових відносин з акціонерним товариством;
- в) у разі розголошення акціонером конфіденційної інформації чи комерційної таємниці товариства, що стала йому відома при виконанні обов'язків посадової особи органів товариства;
- г) у разі несвоєчасної оплати акцій додаткової емісії, на які підписався акціонер.

9. Вкладник командитного товариства може нести відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном:

- а) ні в якому разі;
- б) у випадку завдання своїми діями шкоди товариству;

- в) якщо його ім'я включено до фірмової назви товариства;
- г) якщо уклав від імені і в інтересах товариства угоду, схвалену повними учасниками;
- д) якщо уклав від імені й в інтересах товариства угоду, не схвалену повними учасниками.

10. У разі смерті учасника товариства з обмеженою відповідальністю його спадкоємці мають право бути учасниками товариства:

- а) у будь-якому разі;
- б) лише після згоди інших учасників товариства;
- в) у будь-якому разі, якщо статутом не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства.

Література [4; 10; 13; 28; 29]

Тема 6. Корпоративні права держави

Питання для самоконтролю

1. Відмінність корпоративних прав держави від корпоративних прав громадян.
2. Порядок нарахування та сплати дивідендів до державного бюджету.
3. Хто не має права бути уповноваженою особою щодо управління корпоративними правами держави?
4. Яким чином призначаються уповноважені з управління корпоративними правами держави?
5. Чи встановлюються обмеження щодо розпорядження корпоративними правами держави?
6. Які органи державної влади мають право розпоряджатися корпоративними правами держави?

Підготуйте реферати на тему:

1. Поняття корпоративних прав держави.
2. Здійснення корпоративних прав держави.
3. Принципи управління корпоративними правами держави.
4. Суб'єкти управління корпоративними правами держави. Їх повноваження.
5. Ведення реєстру державних корпоративних прав.

6. Здійснення контролю за ефективністю роботи господарської організації у частині реалізації належних державі корпоративних прав.
7. Виникнення та припинення корпоративних прав держави.

Ситуаційні завдання

1. Рішенням загальних зборів акціонерів гр. Іванова — військово-службовця обрали членом спостережної ради. Він є власником лише 0,1 % акцій. Акціонери, які володіють 10 % акцій, подали позов до суду про визнання рішення загальних зборів акціонерів недійсним.

Питання:

1. Чи правомірне рішення загальних зборів акціонерів? Яке рішення прийме суд?
2. Чи буде іншим рішення суду, якщо виявиться, що Іванов представляє інтереси держави в даному товаристві?

2. У 2003 р. було створено відкрите акціонерне товариство “Родон”, у статутному фонді якого є 50 % майна держави. Загальні збори акціонерів прийняли рішення про обрання головою спостережної ради Осадчого О. О., який є заступником Міністра фінансів України.

Питання:

Чи законне таке рішення загальних зборів акціонерів?

3. Майно державного підприємства “Спецбуд” належить йому на праві повного господарського відання. Здійснюючи розрахунки з постачальниками, керівник підприємства вирішив передати у власність одного з постачальників автомобіль, який належить ДП “Спецбуд”.

Питання:

1. Чи правомірне таке рішення керівника ДП “Спецбуд”?
2. Який правовий статус майна, що є державною власністю і закріплене за державним підприємством?

4. Державна установа внаслідок господарської діяльності отримала доход. З грошових коштів, що становили доход зазначеної установи, остання придбала автомобіль для своїх потреб.

Питання:

1. Чи правомірне придбання автомобіля?
2. Який правовий статус майна, що передається державній установі?

5. За рішенням керівника казенне підприємство “Ресурси України”, яке знаходиться у м. Харкові, вступило до асоціації “Український капітал” за погодженням з Харківською обласною радою. Прокурором області було винесено протест на прийняте казенним підприємством рішення.

Питання:

1. Чи правомірний протест прокурора?
2. Чи має право казенне підприємство вступати до господарських об'єднань?

Тестові завдання

1. **Порядок та умови залучення експертів до проведення експертної оцінки корпоративних прав держави встановлює такий державний орган:**
 - а) Кабінет Міністрів України;
 - б) Національне агентство з управління державними корпоративними правами;
 - в) Фонд державного майна України.
2. **Облік корпоративних прав держави веде такий державний орган:**
 - а) Кабінет Міністрів України;
 - б) Національне агентство з управління державними корпоративними правами;
 - в) Фонд державного майна України.
3. **Дрібними низьколіквідними пакетами акцій держави є:**
 - а) до 5 відсотків статутного фонду;
 - б) до 10 відсотків статутного фонду;
 - в) до 25 відсотків статутного фонду.
4. **Управління корпоративними правами держави в одному господарському товаристві може здійснюватися:**
 - а) лише одним суб'єктом управління;
 - б) усіма суб'єктами управління.
5. **Порядок визначення повноважень посадових осіб і представників держави в господарських товариствах, у статутних фондах яких є державна частка, здійснення контролю та забезпечення відповідальності цих осіб перед державою затверджує такий державний орган:**
 - а) Кабінет Міністрів України;

- б) Національне агентство з управління державними корпоративними правами;
 - в) Фонд державного майна України.
- 6. Відповідальний представник з управління державними корпоративними правами повинен відповідати таким ознакам:**
- а) мати вищу юридичну або економічну освіту, стаж роботи на державній службі не менш як 3 роки, а також відповідну кваліфікацію у сфері корпоративного управління;
 - б) мати вищу освіту, стаж роботи на державній службі не менш як 3 роки, а також відповідну кваліфікацію у сфері корпоративного управління;
 - в) мати вищу освіту, стаж роботи на державній службі не менш як 5 років, а також відповідну кваліфікацію у сфері корпоративного управління.
- 7. До участі у конкурсі з визначення уповноваженої особи на виконання функцій з управління корпоративними правами держави не допускаються:**
- а) фізичні особи, які мають судимість за корисливі злочини;
 - б) посадові особи;
 - в) члени правління господарського товариства, корпоративні права держави якого передаються в управління, в разі наявності у господарського товариства простроченої заборгованості з виплати заробітної плати та платежів до бюджету і Пенсійного фонду.
- 8. Правомочності з управління корпоративними правами держави здійснюються безпосередньо відповідними органами виконавчої влади у разі, якщо:**
- а) держава має сто відсотків часток (акцій) у статутному фонді господарської організації;
 - б) суб'єкт господарювання, щодо якого здійснюються корпоративні права держави, бере участь у державних і регіональних програмах, що фінансуються з Державного бюджету України;
 - в) правильні обидві відповіді.
- 9. Координаційна рада з питань корпоративного управління в акціонерних товариствах є постійно діючим органом при:**
- а) Кабінеті Міністрів України;
 - б) Національному агентстві з управління державними корпоративними правами;
 - в) Фонді державного майна України.

10. Корпоративні права держави – це право держави, частка якої визначається в статутному фонді господарського товариства, що включає право:

- а) на управління цим товариством;
- б) отримання певної частки його прибутку (дивідендів);
- в) активів у разі ліквідації відповідно до законодавства;
- г) інші права, передбачені законом та установчими документами;
- д) правильні всі відповіді.

Література [5–7; 11; 12; 24; 25; 34; 35]

Змістовий модуль II. Управління корпоративною організацією

Тема 7. Управління корпоративною організацією

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте загальні принципи управління корпоративною організацією.
2. Поняття планування роботи корпоративної організації. Охарактеризуйте бізнес-план. Складіть бізнес-план.
3. Порядок скликання, проведення загальних зборів акціонерів та учасників.
4. Дослідіть відмінності в правовому регулюванні органів управління господарськими товариствами.
5. Які органи управління АТ, ТОВ і ТДВ передбачені в Цивільному кодексі України, за Господарським кодексом України, за Законом України “Про господарські товариства”?
6. Який порядок обрання генерального директора товариства? Які якості повинен мати генеральний директор?
7. Які структурно-відокремлені підрозділи може мати господарське товариство?

Підготуйте реферати на тему:

1. Поняття управління корпоративною організацією.
2. Загальні принципи управління корпоративною організацією.
3. Органи управління господарських товариств.
4. Загальні збори акціонерів і загальні збори учасників.
5. Загальна характеристика наглядової (спостережної) ради.
6. Правління, як виконавчий орган господарських товариств.

7. Правове регулювання діяльності ревізійної комісії Цивільним, Господарським кодексами України та Законом України “Про господарські товариства”.
8. Види перевірок і порядок складання висновків.
9. Доцільність створення ревізійної комісії в господарських товариствах та доцільність залучення аудиторів для перевірки фінансово-господарської діяльності.

Ситуаційні завдання

1. На загальних зборах відкритого акціонерного товариства була сформована спостережна рада у строк, передбачений статутом ВАТ. Проте група акціонерів оскаржила в суді рішення загальних зборів ВАТ, оскільки частина членів спостережної ради не є акціонерами, а один з акціонерів (юридична особа) уповноважила свого працівника за довіреністю здійснювати повноваження в спостережній раді.

Питання:

1. Який порядок формування органів управління ВАТ?
2. Який статус спостережної ради ВАТ? Чи є вона органом управління?
3. Хто має право входити до складу спостережної ради? Чи можуть особи, які не є акціонерами, та юридичні особи (акціонери) входити до спостережної ради ВАТ?

2. Товариство з обмеженою відповідальністю “Крок” — акціонер товариства “Росава” подало позов до суду про визнання недійсним рішення загальних зборів АТ. У позові ТОВ зазначало, що правління АТ не дало ТОВ можливості брати участь у роботі загальних зборів АТ, посилаючись на те, що ТОВ ще не повністю сплатило вартість акцій, на які воно підписалося. У зв’язку із цим ТОВ вимагало скасування рішення і відшкодування збитків.

Питання:

1. Хто має право брати участь у загальних зборах АТ? Коли акціонер набуває права власності на акції АТ?
2. Чи є ТОВ власником акцій? В який строк слід оплачувати акції емітента?
3. Яке рішення має прийняти суд?

3. Голова правління відкритого акціонерного товариства “Ліга” (він же — власник 60 % акцій), зловживаючи своїм посадовим стано-

вищем, почав завдавати шкоди підприємству. Він безкоштовно або за заниженими цінами забирає зі складу товарно-матеріальні цінності, укладає невідповідні для ВАТ договори.

Питання:

1. Чи мав би право власник 60 % акцій, не обіймаючи посади голови правління ВАТ, укласти договори та діяти іншим чином від імені ВАТ?
2. Який орган може відкликати членів виконавчого органу ВАТ (правління)? Чи матиме при цьому значення кількість акцій, що знаходяться у власності акціонера?
3. Що можна порадити акціонерам у ситуації, що склалася?

4. Під час установчих зборів, на яких було прийнято рішення про створення закритого акціонерного товариства “Рубекон”, постало питання щодо доцільності формування спостережної ради товариства. Більшість засновників висловлювалася за дволанкову систему управління — загальні збори акціонерів і правління, мотивуючи свою позицію тим, що кількість акціонерів є незначною (52), отже, утворення додаткового (поряд з ревізійною комісією) контролюючого органу є недоцільним, бо потребує додаткових видатків.

Через певний час до господарського суду надійшла заява від акціонерів ЗАТ “Рубекон” про те, що за 2004 рік ЗАТ їм не виплатило дивіденди, хоча загальні збори вирішили щороку виділяти на дивіденди 15 % чистого прибутку. На суді ЗАТ навело такі мотиви невиконання дивідендів:

на зазначених зборах акціонерів було вирішено, що крім 15 % на виплату дивідендів, із чистого прибутку щорічно буде виділятися:

- 50 % на закупівлю сировини, нового обладнання, засобів техніки безпеки тощо;
- 15 % — у фонд матеріальної допомоги, яку отримують працівники, які постраждали під час виконання своїх трудових обов’язків. У разі заподіяння працівнику шкоди під час виконання ним його трудових обов’язків — виплата матеріальної допомоги у розмірі 10 середніх заробітних плат цього працівника. Крім того оплатити вартість його лікування та надати безкоштовну путівку до санаторію для покращення свого здоров’я;
- у разі загибелі працівника під час виконання ним своїх трудових обов’язків — 50000 грн одноразово.

За 2004 р. ЗАТ “Рубекон” отримало 383 тис. грн чистого прибутку. За цей рік загинули 2 чоловіки, 3 — отримали ушкодження.

Середня заробітна плата першого становила — 413 грн, другого — 618 грн, третього — 502 грн.

Вартість путівок — 10000 грн кожна.

Після того, як ЗАТ здійснило всі виплати, дивіденди виплачувати не має з чого.

Питання:

1. Вирішити спір.
2. Як має бути вирішено питання про наглядову (спостережну) раду згідно із законодавчими актами?
3. Які функції наглядової (спостережної) ради?
4. Як спостережна рада співвідноситься з ревізійною комісією щодо виконуваних функцій та компетенції?
5. Яка черговість здійснення виплат до різних фондів?

Тестові завдання

1. **Суб'єктами корпоративного управління можуть бути:**
 - а) окремі громадяни;
 - б) власники та менеджмент окремого підприємства;
 - в) державні та недержавні органи;
 - г) всі зазначені;
 - д) тільки б) та в).
2. **Система управління, що характеризується широкою акціонерною власністю, коли вплив на прийняття рішень значною мірою залежить від менеджерів, застосування різних форм перехоплення контролю, за корпорацією має назву:**
 - а) аутсайдерська;
 - б) інсайдерська;
 - в) корпоративна.
3. **Повний контроль над акціонерним товариством можливий при наявності пакета:**
 - а) 25 відсотків плюс 1 акція;
 - б) 50 відсотків плюс 1 акція;
 - в) 60 відсотків плюс 1 акція;
 - г) 75 відсотків плюс 1 акція.
4. **До зовнішніх елементів корпоративного управління не відносяться:**
 - а) державні органи загальної та спеціальної компетенції;
 - б) механізми ринкового контролю;

- в) засоби масової інформації;
- г) норми та процедури взаємовідносин власників.

5. Зміна статутного фонду допускається:

- а) рішенням загальних зборів акціонерів, причому голосування по даному питанню приймається кваліфікованою більшістю голосів;
- б) лише після внесення повністю всіма учасниками своїх вкладів;
- в) при виході з товариства кількох учасників або при поділі майна між учасниками, при ліквідації господарського товариства.

6. Може призначати своїх представників для контролю за реєстрацією акціонерів для участі у загальних зборах:

- а) акціонери, які володіють у сукупності більш як 10 відсотками голосів;
- б) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- в) правильні обидві відповіді.

7. Загальні збори акціонерів визнаються правомочними, якщо в них беруть участь акціонери, що мають відповідно до статуту товариства більш як:

- а) 50 відсотків голосів;
- б) 60 відсотків голосів;
- в) 75 відсотків голосів.

8. Можна проводити загальні збори акціонерів за кордоном:

- а) ні;
- б) так, лише з дозволу акціонерів, які володіють в сукупності 75 відсотків голосів;
- в) так, однак лише тоді, коли 100 відсотками акцій товариства володіють іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи.

9. Вносити свої пропозиції щодо порядку денного загальних зборів акціонерів має право:

- а) будь-хто з акціонерів;
- б) акціонери, які володіють більш як 10 відсотками голосів;
- в) акціонери, які володіють більш як 25 відсотками голосів.

10. Збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю скликаються не рідше:

- а) одного разу на рік, якщо інше не передбачено установчими документами;
- б) двох разів на рік, якщо інше не передбачено установчими документами;

в) трьох разів на рік, якщо інше не передбачено установчими документами.

Література [3; 13; 15; 18; 24; 25; 27; 28]

Тема 8. Державно-правове регулювання корпоративної діяльності

Питання для самоконтролю

1. Які державні органи регулюють корпоративну діяльність?
2. Розкрийте поняття прямого державного контролю за корпоративною діяльністю.
3. Які види прямого корпоративного контролю Ви можете назвати?
4. Назвіть побічний вплив держави на діяльність господарських товариств.
5. Які законодавчі засоби обмеження корпоративної діяльності?

Підготуйте реферати на тему:

1. Державні органи, які регулюють корпоративну діяльність.
2. Прямий державний контроль за корпоративною діяльністю.
3. Законодавчі засоби обмеження корпоративної діяльності.
4. Кабінет Міністрів України: його повноваження в сфері управління корпоративними правами держави.
5. Фонд державного майна України: його повноваження в сфері управління корпоративними правами держави.
6. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку: її повноваження в сфері управління корпоративними правами держави.
7. Суд, прокуратура, інші правоохоронні органи, які здійснюють захист корпоративних прав громадян, юридичних осіб і держави.

Ситуаційні завдання

1. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку вирішила перевірити правильність та законність відчуження акцій ВАТ "Приправа". З цією метою працівники Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку витребували з ВАТ "Приправа" документи про договори, які були укладені щодо акцій згаданого ВАТ за останні п'ять років. Однак ВАТ відмовилося надавати таку інформацію, аргументуючи це тим, що вони не мають права розголошувати інформацію щодо власників акцій, тому що це є конфіденційна інформація.

Питання:

1. Які повноваження Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо перевірки діяльності ВАТ?
2. Чи є інформація щодо власників акцій конфіденційною?

2. Державна податкова адміністрація звернулася до ВАТ з попередженням про притягнення ВАТ до відповідальності з таких причин:

- ВАТ проводить додаткову емісію без рішення загальних зборів акціонерів;
- ВАТ здійснює перевезення пасажирів. Даний вид діяльності відповідно до законодавства потребує ліцензії, а у ВАТ строк ліцензії закінчився рік тому;
- ВАТ не опублікувало інформацію про свою фінансово-господарську діяльність за 2004 рік.

ВАТ з цими доводами не погодилося з таких підстав:

- відповідно до Закону України “Про господарські товариства” збільшення статутного фонду акціонерного товариства не більш як на 1/3 може бути здійснено за рішенням правління за умови, що таке передбачено статутом. Тобто, в зв’язку з тим, що додаткова емісія є в межах 1/3 статутного капіталу, відповідно рішення загальних зборів акціонерів не потрібно;
- Державна податкова адміністрація не має права перевіряти наявність ліцензії. Це повноваження ліцензійного органу;
- Державна податкова адміністрація не має права перевіряти, чи опублікувало ВАТ інформацію про свою фінансово-господарську діяльність за 2004 рік.

Питання:

1. Які повноваження Державної податкової адміністрації щодо перевірки діяльності господарських товариств?
2. Хто в даній ситуації правий?

Тестові завдання

1. Основним завданням ДКЦПФР є:

- а) здійснення державного регулювання та контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних на території України;
- б) встановлення за погодженням з Кабінетом Міністрів України плати за видачу спеціальних дозволів, надання інформації за запитами юридичних та фізичних осіб відповідно до законодавства;

- в) здійснення контролю за діяльністю фондової біржі на території України.
- 2. ДКЦПФР накладає на юридичних осіб штрафи у розмірі 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян:**
- а) за діяльність на ринку цінних паперів без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачено чинним законодавством;
 - б) за неподання, невчасне подання або подання завідомо недостовірної інформації;
 - в) за випуск та розміщення незареєстрованих цінних паперів відповідно до чинного законодавства.
- 3. Згідно з вимогами чинного законодавства вибір певної організаційно-правової форми господарського товариства обмежений:**
- а) для організації фондової біржі чи інвестиційного фонду — лише у формі закритого акціонерного товариства;
 - б) створення довірчого товариства — у формі товариства з додатковою відповідальністю;
 - в) створення ломбарду — у формі повного товариства;
 - г) всі відповіді правильні.
- 4. Назвіть окремих орган, який здійснює управління державним корпоративним сектором (державними акціонерними компаніями, державними корпоративними правами тощо):**
- а) Кабінет Міністрів України;
 - б) Фонд державного майна України;
 - в) Національна академія наук України;
 - г) правильно зазначені відповіді у пунктах а) та б);
 - д) немає окремого органу.
- 5. Термін повноважень Голови ДКЦПФР і членів Комісії:**
- а) п'ять років;
 - б) сім років;
 - в) десять років.
- 6. Шкода, заподіяна учасникам ринку цінних паперів неправомірними діями Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку при здійсненні контрольних та розпорядчих повноважень, підлягає відшкодуванню:**
- а) у повному обсязі за рахунок держави;
 - б) у повному обсязі за рахунок працівника, який заподіяв шкоду;
 - в) така шкода не підлягає відшкодуванню.

7. *Про вчинення правопорушень учасниками ринку цінних паперів посадовими особами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку в разі виявлення відповідних правопорушень складаються:*
- а) накази;
 - б) розпорядження;
 - в) протоколи.
8. *Процесуальним документом оформляється рішення про накладення штрафу на учасника ринку цінних паперів:*
- а) наказом;
 - б) розпорядженням;
 - в) протоколом;
 - г) постановою.
9. *Мають право (ні) члени ДКЦПФР проводити самостійно перевірки та ревізії фінансово-господарської діяльності емітентів, осіб, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, фондових бірж та саморегульованих організацій:*
- а) так;
 - б) ні.
10. *Голова ДКЦПФР, її члени призначаються та звільняються:*
- а) Президентом України за погодженням з Верховною Радою України;
 - б) Президентом України;
 - в) Верховною Радою України.

Література [7; 9; 10; 12; 16; 26]

Тема 9. Договірна робота в корпоративній організації

Питання для самоконтролю

1. Які державні органи регулюють корпоративну діяльність?
2. Розкрийте поняття прямого державного контролю за корпоративною діяльністю.
3. Які види прямого корпоративного контролю Ви можете назвати?
4. Назвіть побічний вплив держави на діяльність господарських товариств.
5. Які законодавчі засоби обмеження корпоративної діяльності?

Підготуйте реферати на тему:

1. Роль і значення договору.
2. Порядок укладення і припинення дії договорів.
3. Врегулювання розбіжностей при укладенні, зміні та припиненні договорів.
4. Організація договірно-правової роботи в корпоративній організації.
5. Поняття і види договірної роботи.
6. Суб'єкти договірної роботи.
7. Стадії договірної роботи.
8. Нормативна регламентація договірної роботи.
9. Юридична служба в корпоративній організації.

Ситуаційні завдання

1. У 1998 р. між закритим акціонерним товариством “АТАС” і акціонерним банком “Облбудбанк” був укладений кредитний договір, за яким ЗАТ отримало кредит у сумі 100 тис. грн під 45 % річних. Із боку позичальника цей договір був підписаний віце-президентом. У 2002 р. ЗАТ пред'явило позов про визнання недійсним кредитного договору, посилаючись на те, що договір укладений товариством на край не вигідних для нього умовах. Крім того, у позові зазначалося, що за статутом ЗАТ право здійснювати дії від імені товариства та представляти товариство у відносинах з юридичними та фізичними особами без довіреності надано лише президенту товариства. Віце-президент діє від імені товариства за довіреністю і не має право без рішення загальних зборів акціонерів укладати угоди на суму понад 50 тис. грн. Банк позов не визнав, посилаючись на накази президента ЗАТ від 8 квітня 1994 р. № 11 про призначення на посаду віце-президента та № 14-К від 2 лютого 1997 р. про визначення повноважень віце-президента ЗАТ, за якими віце-президент мав право без довіреності здійснювати дії від імені товариства.

Питання:

1. Чи мають вищезазначені накази директора юридичне значення, якщо не внесені відповідні зміни до статуту товариства?
2. Чи є підставою для визнання договору недійсним його незатвердження (непогодження) із вищим органом акціонерного товариства?
3. Яке рішення має прийняти суд?

2. Товариство з обмеженою відповідальністю вирішило укласти із державним підприємством, що знаходилося в іншому місті, договір оренди виробничих приміщень. За обставин, що склалися, у визначений час директор товариства не зміг виїхати на підписання договору. Оскільки за статутом товариства ніхто, крім директора, не міг підписувати господарські договори, товариство довіреністю уповноважило комерційного директора на підписання договору. В довіреності повноваження комерційного директора були сформульовані як “право на оформлення договору оренди”. Але представники державного підприємства відмовилися мати справу із комерційним директором підприємства, посилаючись на те, що поняття “оформлення договору” не включає право на його підписання.

Питання:

1. Хто має підписувати угоди від імені суб'єктів господарювання?
2. Які вимоги пред'являються згідно із законодавством до довіреностей, що видаються від імені суб'єктів господарювання?
3. Чи вправомірною позицією представників державного підприємства?

3. Між двома акціонерними товариствами було укладено договір перевезення. Від імені замовника договір було підписано генеральним директором, а від імені перевізника — заступником директора, оскільки останній перебував у відпустці. Оскільки перевізник своїх зобов'язань за договором не виконав, замовник звернувся до суду із позовом про відшкодування збитків. Але перевізник, в особі директора, який повернувся з відпустки, подав позов про визнання договору недійсним, як такого, що суперечить вимогам закону, оскільки заступник директора не мав повноважень на підписання договору.

Питання:

1. Хто має право від імені юридичної особи підписувати договори? Де повинні міститися такі відомості?
2. Чи має цивільно-правові наслідки угода, що підписана представником сторони, який не мав належним чином оформлених повноважень на її підписання?
3. Яке рішення має прийняти суд?

4. Податкова інспекція подала позов про визнання договору перевезення, укладеного між двома резидентами України, недійсним, посилаючись на те, що одна сторона за договором використала печатку без ідентифікаційного коду підприємства. Юрист цього підприємства про-

ти позову заперечував, посилаючись на те, що законодавством взагалі не передбачена обов'язковість скріплення договорів печатками.

Питання:

1. Який порядок отримання дозволу на виготовлення печаток та штампів?
2. Якими нормативними актами визначено, що на печатці має бути вказаний ідентифікаційний код суб'єкта підприємницької діяльності?
3. Яке рішення має прийняти суд?

5. Між ВАТ “Елекон” та ТОВ “Радіо” був укладений договір поставки, за яким ВАТ зобов'язано було поставити радіоапаратуру. Строк виконання був визначений 1 вересня 2005 р. Однак в зазначений термін поставка не відбулася. ТОВ подало на ВАТ позов до суду про стягнення неустойки в розмірі 200 тис. грн. Виявилось, що поставка не відбулася з вини відділу поставки ВАТ. Однак зазначений відділ свою вину заперечував, стверджуючи, що бухгалтерія їм заборонила здійснювати будь-які дії по відвантаженню продукції, якщо не буде попередньої оплати поставки та дозволу на відвантаження продукції з бухгалтерії. Бухгалтерія також заперечувала свою вину, зазначаючи, що з юридичного відділу їм взагалі ніякого договору не передавали і вони про дану поставку нічого не знають. Юридичний відділ стверджував, що договір був переданий і відділу поставки, і бухгалтерії.

Питання:

1. Хто несе відповідальність у цій ситуації?
2. Який порядок ведення договірної роботи на підприємствах?

Література [7; 14; 21; 23]

Тема 10. Претензійно-позовна робота в корпоративній організації

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення претензійно-позовної роботи в корпоративній організації.
2. Правове регулювання досудового порядку врегулювання господарських спорів.
3. Хто несе персональну відповідальність за проведення претензійно-позовної роботи на підприємстві?

4. Чи обов'язково на підприємстві повинна бути юридична служба для проведення претензійно-позовної роботи?
5. Який порядок підготовки, обліку пред'явлених претензій та виконання розглянутих претензій?
6. Який порядок проведення позовної роботи?
7. Яким чином здійснюється контроль за виконанням розглянутих претензійно-позовних матеріалів?
8. Які особливості організації претензійно-позовної роботи з окремих видів претензій та позовів?

Підготуйте реферати на тему:

1. Поняття і місце претензійно-позовної роботи в корпоративній організації.
2. Організація досудового порядку врегулювання господарських спорів.
3. Порядок підготовки, обліку, пред'явлення і виконання претензій.
4. Порядок проведення позовної роботи.
5. Особливості організації претензійно-позовної роботи з окремих видів претензій і позовів.
6. Реєстрація, облік і зберігання претензійних і позовних документів.

Ситуаційні завдання

1. Розпорядженням районної податкової інспекції було заблоковано рахунки колективного підприємства “Незалежність”. Підприємство звернулося до господарського суду, який своїм рішенням скасував розпорядження як таке, що не відповідає вимогам закону. Згодом підприємство звернулося до господарського суду із позовом до тієї ж податкової інспекції про відшкодування шкоди, заподіяної незаконним блокуванням рахунків. Податкова інспекція заперечувала проти позову, посилаючись на те, що позивачем не було дотримано обов'язкового порядку досудового врегулювання.

Питання:

1. На які спори поширюються вимоги щодо досудового врегулювання? Чи потрібно було дотримуватись порядку досудового врегулювання у випадку, що розглядається?
2. Яке рішення має прийняти господарський суд?

2. Між повним товариством “Вега” (замовником) і приватним підприємством “Акорд” (перевізником) було укладено договір пере-

везення. Оскільки приватне підприємство прострочило виконання договору на два тижні, ПТ “Вега” звернулося до нього із письмовою претензією щодо відшкодування збитків у вигляді упущеної вигоди. Зважаючи на те, що через місяць ПТ не отримало відзиву на неї, останнє вирішило звернутися до господарського суду. У позові воно просило стягнути з боржника суму збитків, що розраховувалася за весь термін прострочки виконання, в тому числі і за місяць, що надавався для розгляду претензії. Але суддя повернув позивачеві заяву, вказавши, що стороною не вжито заходів досудового врегулювання.

Питання:

1. Що розуміється під досудовим врегулюванням господарського спору? Які обов’язкові реквізити претензії?
2. Протягом якого часу замовник має право подавати претензію перевізнику? Скільки часу надається перевізникові для розгляду пред’явлених претензій?
3. Чи вірно вчинив суд? Чи має право замовник вимагати у позові відшкодування шкоди за період, що надається законодавством для розгляду претензії?

3. Між приватним підприємством і товариством з обмеженою відповідальністю було укладено договір на виконання маркетингових досліджень. Незважаючи на перерахований ПП аванс, що було передбачено договором, ТОВ так і не розпочало виконання робіт, а гроші зі штрафними санкціями повертати відмовилось. Юрист приватного підприємства в установленому законом порядку подав позов до суду. Але у канцелярії суду, до якої він приніс пакет документів, відмовилися їх приймати, посилаючись на те, що всупереч ч. 4 ст. 6 Господарського процесуального кодексу України копії документів, якими заявник обґрунтовував свої вимоги, не були нотаріально засвідчені.

Питання:

1. Якими нормативними актами регламентується порядок оформлення і подання на розгляд копій ділових (процесуальних та інших) документів?
2. Яким актом законодавства визначено поняття “належним чином засвідченої копії”?
3. Чи є законною відмова працівників канцелярії прийняти документи із посиланням на ч. 4 ст. 6 Господарського процесуального кодексу України? Що можна порадити в цій ситуації?

4. Державне підприємство звернулося із позовом до виробничого кооперативу про відшкодування шкоди, заподіяної неналежним виконанням договору перевезення вантажів. У заяві позивач просив відшкодувати основну суму шкоди, суми сплаченого державного мита, а також витрати на оплату послуг юридичної консультації.

Питання:

1. Чи мало право державне підприємство звертатися до виробничого кооперативу з позовом у порядку господарського судочинства?
2. З чого складаються судові витрати? Чи підлягають відшкодуванню витрати на оплату послуг юридичної консультації?
3. Чи можна зарахувати кошти, витрачені на оплату послуг юридичної консультації, до складу валових витрат позивача?

Тестові завдання

1. **Персональну відповідальність за стан претензійно-позовної роботи на підприємстві несе:**
 - а) юридична служба;
 - б) керівник підприємства;
 - в) той, хто безпосередньо складав претензію чи позов.
2. **До претензійно-позовної роботи відноситься:**
 - а) підготовка, одержання та складання документів, необхідних для пред'явлення і розгляду претензій та позовів;
 - б) пред'явлення і розгляд претензій та підготовка позовів;
 - в) підготовка відповідей (відзивів) та заяв про перегляд рішень, ухвал, постанов суду у порядку нагляду;
 - г) захист інтересів підприємства при розгляді майнових, переддоговірних та інших спорів в арбітражному та інших судах;
 - д) здійснення організаційно-технічних заходів (реєстрація, облік, зберігання та відправка претензійно-позовних матеріалів);
 - е) правильні всі відповіді.
3. **Досудовий порядок врегулювання господарських спорів повинен бути:**
 - а) в усіх випадках;
 - б) у спорах, що виникають з договору перевезення, договору про надання послуг зв'язку та договору, заснованому на державному замовленні;
 - в) у спорах про визнання договорів недійсними, про визнання недійсними актів державних та інших органів.

- 4. Претензія чи позов після правової оцінки юридичної служби підписується:**
- а) керівником підприємства або його заступником;
 - б) юристом підприємства;
 - в) тим, хто безпосередньо складав претензію чи позов.
- 5. У разі порушення строків розгляду претензії, чи залишення її без відповіді господарський суд при вирішенні господарського спору має право стягнути на користь державного бюджету з підприємства, яким допущено порушення, штраф у розмірі:**
- а) 2 процентів від суми претензії, але не менше як 5 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше як 100 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
 - б) 5 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше як 100 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
 - в) 5 процентів від суми претензії, але не менше як 15 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше як 200 розмірів неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
- 6. Претензія підлягає розгляду в:**
- а) місячний строк з моменту одержання претензії;
 - б) двомісячний строк з моменту одержання претензії;
 - в) тримісячний строк з моменту одержання претензії.
- 7. При відсутності або невідповідності документів, які надходять до суб'єкта господарювання разом з претензією чи позовом, працівниками канцелярії складається акт про відсутність або невідповідність документів за підписом не менше:**
- а) двох осіб;
 - б) трьох осіб;
 - в) п'яти осіб.
- 8. При відмові в задоволенні претензії заявнику повертаються подані до неї оригінали документів:**
- а) так;
 - б) ні.
- 9. Форма позовної заяви:**
- а) письмова і підписана повноважною посадовою особою позивача або його представником;
 - б) письмова форма з нотаріальним посвідченням;
 - в) може бути усною і письмовою.

10. Сторони повинні надсилати копії документів, на яких ґрунтується позовна заява:

- а) в усіх випадках;
- б) якщо цих документів інша сторона не має;
- в) з цими документами інша сторона може ознайомитися в судовому засіданні, відповідно нічого надсилати не потрібно.

Література [13; 14; 27; 30; 31; 33]

Тема 11. Відповідальність за порушення норм корпоративного права

Питання для самоконтролю

1. Яка відповідно до законодавства передбачена відповідальність державних органів за порушення корпоративних норм?
2. Яку відповідальність несуть директори та керівники корпоративних організацій за порушення корпоративних норм?
3. Матеріально-правові питання відповідальності директорів та керівників за порушення корпоративних норм.
4. Чи несуть акціонери відповідальність за порушення корпоративних норм?
5. Чи можна стягнути з посадових осіб Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку в досудовому порядку штраф за порушення нормативно-правових актів у сфері корпоративного права?

Підготуйте реферати на тему:

1. Відповідальність державних органів за порушення корпоративних норм.
2. Відповідальність посадових осіб органів управління господарських товариств за порушення корпоративних норм.
3. Штрафні санкції, які застосовуються до посадових осіб державних органів за порушення корпоративних норм.
4. Відповідальність акціонерів, учасників та персоналу за порушення корпоративних норм.

Ситуаційні завдання

1. Після отримання повідомлення про проведення загальних зборів акціонерів, акціонер Петров, який володіє 2 % акцій, звернувся до ВАТ про надання йому такої інформації:

- про фінансово-господарську діяльність товариства;

- статут товариства;
- відомості про власників акцій, які володіють не менше 10 % акцій;
- відомості про голову наглядової ради (де працював раніше, освіта, стаж роботи, характеристика);
- відомості про голову правління.

ВАТ Петрову відмовило і зазначило, що статут та відомості про фінансово-господарську діяльність товариства акціонеру нададуть при реєстрації його участі в загальних зборах акціонерів. Інша інформація не підлягає розголошенню.

Питання:

1. Чи правомірна відмова ВАТ?
2. Який порядок оголошення інформації про діяльність акціонерних товариств?
3. Хто буде нести відповідальність за неправомірну відмову від надання інформації про діяльність акціонерних товариств?

2. Акціонер відкритого акціонерного товариства “Ліга” (власник 75 % акцій) почав завдавати шкоди підприємству. Він безкоштовно або за заниженими цінами забирав зі складу товарно-матеріальні цінності, укладав не вигідні для ВАТ договори. На зауваження інших акціонерів відповідав, що він є повноправним власником цього товариства і відповідно має право робити з майном відкритого акціонерного товариства будь-що.

Питання:

1. Чи мав би право власник 75 % акцій, не обіймаючи посади голови правління ВАТ, укладати договори та діяти іншим чином від імені ВАТ?
2. Яку відповідальність буде нести в цій ситуації акціонер — власник 75 % акцій?
3. Що можна порадити акціонерам у ситуації, що склалася?

Література [1; 24; 26; 28; 34]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

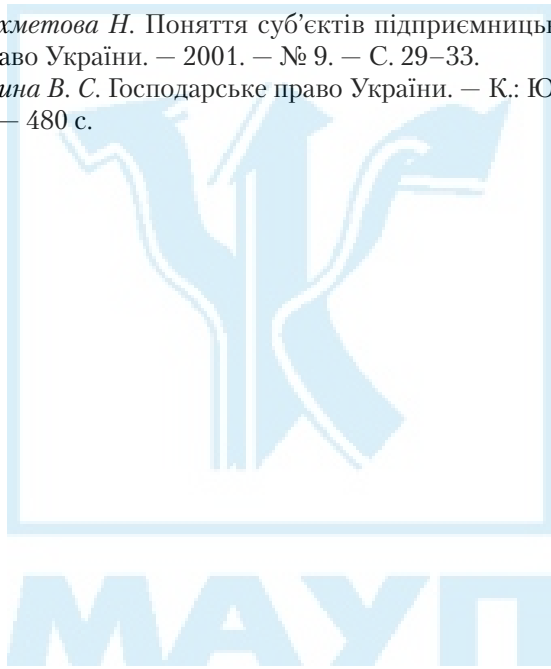
1. *Господарський* кодекс України.
2. *Господарський* процесуальний кодекс України.
3. *Закон* України “Про господарські товариства” від 19.09.91.
4. *Закон* України “Про цінні папери та фондовий ринок” від 23.02.06.
5. *Методика* оцінки державних корпоративних прав: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 02.08.99.
6. *Основні* концептуальні підходи до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 11.09.04.
7. *Задихайлю Д. В., Кібенко О. Р., Назарова Г. В.* Корпоративне управління: Навч. посіб. — Харків, 2003. — 688 с.
8. *Кравченко О.* Корпоративне право. — К.: Істина, 2005. — 405 с.

Додаткова

9. *Закон* України “Про Антимонопольний комітет України” від 26.11.93.
10. *Закон* України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” від 30.10.96.
11. *Закон* України “Про управління об’єктами державної власності” від 21.09.06.
12. *Положення* про реєстр державних корпоративних прав: Затв. наказом Національного агентства України з управління державними корпоративними правами від 14.05.99.
13. *Постанова* Кабінету Міністрів України “Про управління корпоративними правами держави” від 15.05.2000.
14. *Цивільний* кодекс України.
15. *Цивільний* процесуальний кодекс України.
16. *Акціонерні* товариства: Організація та діяльність. — К.: Фонд державного майна України, 1997. — 344 с.
17. *Андрущенко І.* Форми та методи державного контролю на ринку цінних паперів // *Право України.* — 2002. — № 2. — С. 47–49.
18. *Бурцев В. В.* Внутренний контроль: основные понятия и организация проведения // *Менеджмент в России и за рубежом.* — 2002. — № 4. — С. 38–40.

19. *Вінник О., Щербина В. С.* Акціонерне право: Навч. посіб. / За ред. проф. В. С. Щербини. — К., 2000. — 544 с.
20. *Вінник О. М.* Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення — К., 2003. — 352 с.
21. *Гончарова І.* Холдинг у країнах перехідної економіки як специфічне об'єднання підприємств // Підприємство, господарство і право. — 2002. — № 7. — С. 13–15.
22. *Господарський кодекс України: Коментар.* — Харків: Одісей, 2004. — 848 с.
23. *Господарське право: Практикум / В. С. Щербина, Г. В. Пронська, О. М. Вінник та ін.; За заг. ред. В. С. Щербини.* — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 320 с.
24. *Договори у підприємницькій діяльності / Уклад.: О. Руденок, В. Кузнєцов.* — Харків: Фактор, 2003. — 192 с.
25. *Євтушевський В. А.* Основи корпоративного управління: Навч. посіб. — К.: Знання-Прес, 2002. — 317 с.
26. *Івченко О. М.* Перевірки органами контролю суб'єктів підприємництва. Досвід захисту. — К.: Юстиніан, 2003. — 184 с.
27. *Кашанина Т. В.* Хозяйственные товарищества и общества. — М.: ИНФРА-М; Кодекс, 1999. — 345 с.
28. *Кибенко Е. Р.* Корпоративное право Украины: Практ. пособие. — К., 2000.
29. *Кибенко Е. Р.* Корпоративное право Великобритании. Законодательство. Прецеденты. Комментарии. — К.: Юстиниан, 2003. — 368 с.
30. *Контроль і перевірки підприємницької діяльності: Бюлетень законодавства і юридичної практики України.* — 2004. — № 8. — 400 с.
31. *Косак В., Бачун О.* Практика вирішення спорів, пов'язаних з реалізацією корпоративних прав (за матеріалами узагальнення практики Господарського суду м. Києва) // Право України. — 2003. — № 12. — С. 54–57.
32. *Кройтор В. А.* Гражданский процесс. — Харьков: Эспада, 2002. — 288 с.
33. *Кравчук О.* Проблеми класифікації юридичних осіб за новим законодавством України // Право України. — 2004. — № 6. — С. 102–105.
34. *Кройтор В. А.* Защита прав и интересов в суде: Науч.-практ. пособие. — Харьков: Эспада, 2002. — 528 с.

35. *Небава М. І.* Теорія корпоративного управління: вузлові питання: Навч. посіб. — К.: ЦНЛ, 2004. — 295 с.
36. *Петруся Ю. Є.* Акціонерні товариства в Україні: проблеми емітентів та інвесторів. — Дніпропетровськ, 2000. — 100 с.
37. *Підприємницьке право: Практикум / Л. В. Ніколаєва, О. В. Старцев, П. М. Пальчик, О. О. Бакалінська.* — К.: Істина, 2002. — 200 с.
38. *Поleshko А.* Становлення в Україні корпоративного права (з наук.-практ. конференції) // Право України. — 2003. — № 11. — С. 162–171.
39. *Саніахметова Н.* Поняття суб'єктів підприємницької діяльності // Право України. — 2001. — № 9. — С. 29–33.
40. *Щербина В. С.* Господарське право України. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — 480 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Корпоративне право”	5
Зміст дисципліни “Корпоративне право”	6
Список літератури	43

Відповідальний за випуск *А. Д. Везеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп'ютерне верстання *О. М. Каденко*

МАУП

Зам. № ВКЦ-3330

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП